

MERSİN İLİNİN SÜS BİTKİSİ POTANSİYELİ TAŞIYAN BAZI DİKOTİL ENDEMİK BİTKİLERİ

SOME DICOTYL ENDEMIC PLANTS WITH THE POTENTIAL OF BEING AN ORNAMENTAL PLANT IN MERSIN

Muhyettin ŞENTÜRK

Mersin Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Çiftlikköy Kampüsü 33343,
Yenişehir/Mersin, Türkiye

Rıza BİNZET

Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü 33343,
Yenişehir/Mersin, Türkiye

Geliş Tarihi / Received: 14.05.2021
Kabul Tarihi / Accepted: 29.06.2021

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.38065/euroasiaorg.584

ÖZET

Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğinin önemli bir kısmını oluşturan Türkiye florası Avrupa ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Türkiye florası endemizm oranı bakımından da diğer dünya ülkeleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin endemizm bakımından en zengin bölgesi olan Akdeniz bölgesi içerisinde yer alan Mersin ili, floristik yönden ülkemiz florasının ve Akdeniz'in önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Mersin ili florası endemizm oranı yaklaşık olarak %23 civarındadır. Şehirleşmenin arttığı ve kırsal alanlardaki yoğunlaşmanın azaldığı günümüzde şehir hayatına doğal unsurlar ve bitkiler giderek daha fazla katılmaktadır. Bu sebeple Mersin gibi büyük şehirler ve kentler doğayla bütünleştirilmeye veya doğa ve unsurları şehir hayatına dahil edilmeye çalışılmaktadır. Maalesef ki şehir hayatına dahil edilmeye çalışılan bitkilerin çoğu ülkemizin doğal bitkileri olmayıp ağırlıklı olarak yabancı kökenli egzotik dikotil süs bitkileridir. Bu türlerden bazıları istilacı olup doğal ekosistemi tehdit ettikleri de görülmektedir. Bu nedenle Mersin'de doğal yayılışı bulunan türlerin peyzaj alanlarına ve kent ekosistemine dahil edilmesi birçok açıdan önem arz etmektedir. Bu yüzden hem doğal ekosisteme zarar verilmemiş olunacaktır hem de estetik açıdan değerli türler süs bitkisi olarak değerlendirilebilecektir. Bu bağlamda çalışmamızda önerilen türlerin yalnız ülkemizde (bazılarının ise yalnızca Mersin'de) yayılış göstermesi bu türlerin süs bitkisi sektörüne kazandırılması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada Mersin'de doğal yayılış gösteren dikotil (çift çenekli) endemik bitki taksonlarından süs bitkisi potansiyeli taşıyan bazı taksonlar tespit edilmiş ve bu taksonların fotoğrafları sunulmuştur. Tespit edilen 13 farklı dikotil familyasına ait 30 farklı endemik takson listelenmiştir. Önerdiğimiz endemik taksonların hâlihazırda peyzajda kullanılagelen taksonlardan estetik açıdan çok farklı olmadıkları hatta bazı taksonların peyzajda değerlendirilen bazı egzotik taksonlardan daha gösterişli oldukları görülmektedir. Ayrıca önerilen listede peyzajda tıbbi öneme sahip taksonlar ve bal bitkisi olarak da değerlendirilebilecek endemik taksonların yanı sıra yer örtücü ve çit bitkileri de bulunmaktadır. Mersin'in doğal bitki örtüsünün elemanları olan bu taksonların doğadan ilham alınarak kentsel alanlara aktarılıp egzotik türlerin önemli bir kısmının sebep olduğu biyolojik, ekolojik, ekonomik ve hatta patolojik sorunların önüne geçilebilmesini öngörmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Süs bitkisi, Endemik, Mersin, Kent ekosistemi, Egzotik, Dikotil

ABSTRACT

Flora of Turkey, which constitutes an important part of Turkey of biological diversity, ranks first among European countries. Flora of Turkey is the first among other countries in the world in terms of its endemism rate. Mersin province, which is the richest region of Turkey concerning endemism, is located in the Mediterranean region. It also forms an important part of our country's flora and the Mediterranean in terms of floristic. The endemism rate of flora of Mersin province is approximately 23%. Today, when urbanization is increasing and the concentration in rural areas decreases, natural

ingredients and plants are increasingly included in city life. For this reason, big cities such as Mersin are trying to be integrated with nature or to include nature and its ingredients in city life. Unfortunately, most of the plants that are tried to be included in city life are not natural plants of our country but are mainly exotic dicotyledon ornamental plants of foreign origin. Some of these species are invasive and appear to threaten the natural ecosystem. For this reason, it is important in many aspects to include the species with natural distribution in Mersin to the landscape areas and urban ecosystem. Therefore, the natural ecosystem will not be damaged therewithal aesthetically valuable species can be considered ornamental plants. In this context, the spread of the species suggested in our study only in Turkey (and some only in Mersin) is of great importance in bringing these species to the ornamental plant sector. In this study, some of the dicotyl endemic plant taxa with ornamental plant potential were identified, and photographs of these taxa were presented. Thirty different endemic taxa belonging to 13 different dicotyl families identified are listed. It is seen that the endemic taxa we propose are not very aesthetically different from the taxa currently used in the landscape, and even some taxa are more striking than some exotic taxa evaluated in the landscape. In addition, the proposed list includes taxa with medical importance in the landscape and endemic taxa that can also be considered as honey plants, as well as ground cover and hedge plants. We anticipate that these taxa, which are the elements of the natural vegetation of Mersin, can be transferred to urban areas by taking inspiration from nature and prevent biological, ecological, economic, and even pathological problems caused by a significant part of exotic species.

Keywords: Ornamental Plant, Endemic, Mersin, Urban ecosystem, Exotic, Dicotyl

1. GİRİŞ

Biyolojik çeşitlilik; genetik çeşitlilik, tür çeşitliliği ve ekosistem çeşitliliği olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Türkiye biyolojik çeşitlilik bakımından en zengin ülkeler arasında olup bu bakımdan dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. Ülkemizin bu zenginliğinde Türkiye florası önemli bir paya sahiptir. Ülkemiz florasının 11.466'sı doğal, 171'i yabancı ve 70'i tarım bitkisi olmak üzere tür ve tür altı seviyede 11707 taksonla temsil edildiği bilinmektedir (Güner vd., 2012). Bu sayının içerisinde doğal taksonların yanında azınlıkta yer alsa da yabancı olarak sınıflandırılan egzotik türlerin de yer aldığı görülmektedir.

Avrupa ülkelerinin sahip olduğu bitki sayılarına bakıldığında (Avcı, 2014) Türkiye florası Avrupa ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Türkiye aynı zamanda endemizm bakımından da diğer dünya ülkeleri içerisinde ilk sıralarda yer almaktadır. Ülkemiz florasında yer alan taksonlardan 3.649'unun endemik olduğu ve endemizm oranının ise %31,82 olduğu bilinmektedir (Güner vd., 2012). Türkiye'nin floristik zenginliğinin altında yatan ana sebeplerden biri; üç fitocoğrafik bölgenin kesişiminde yer almasıdır. Bu üç fitocoğrafik bölge; Avrupa-Sibirya, İran-Turan ve Akdeniz fitocoğrafik bölgeleridir.

Türkiye'nin endemizm bakımından en zengin bölgesi olan Akdeniz bölgesi (Avcı, 2014) içerisinde yer alan Mersin ili bu zenginliğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye Florası'na göre Mersin ilinin endemizm oranı yaklaşık olarak %23 civarındadır (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). Yapılan güncel araştırmalar ve flora çalışmaları ile bu rakamın daha da artmış olduğu öngörülmektedir.

İnsanoğlunun giderek doğadan koptuğu günümüzde doğaya ve doğa unsurlarından olan bitkilere ihtiyaç doğmuş ve bu ihtiyacı gidermek adına şehirler, kent ekosistemleri doğa ve doğa unsurları ile bütünleştirilmeye çalışılmaktadır. Kent ekosistemlerine dahil edilen bitkilerin çoğu maalesef ki egzotik türlerdir. Mersin ilinin de bu durumdan payını aldığı görülmektedir.

Türkiye'de yaygın olarak yetiştirilen süs bitkilerinin büyük çoğunluğunun egzotik olmalarının yanı sıra istilacı ve hatta zehirli türler oldukları bilinmektedir (Muca vd., 2012; Sarı, 2019). Mersin ilinde de bu türlerin yetiştirildiği görülmektedir. Hem istilacı hem de zehirli olarak sınıflandırılan egzotik

türlerden olan (Kuzey Amerika kökenli) *Robinia pseudoacacia* L. (Muca vd., 2012; Sarı, 2019) bitkisinin Mersin’de de süs amaçlı yetiştirilen türlerden biri olduğu bilinmektedir.

Mersin’de *Robinia pseudoacacia* L. gibi birçok egzotik dikotil taksonun süs amaçlı yetiştirildiği görülmektedir. Bu taksonların yerine Mersin’de doğal olarak yayılış gösteren bitkilerden süs potansiyeli taşıyan dikotil endemik taksonların yetiştirilebilmesi mümkündür.

2. MATERYAL VE METOT

Bu çalışmada, Mersin il sınırları içerisinde doğal yayılışı bulunan dikotil bitkilerden endemik bazı taksonlar; literatür taramaları, arazi gözlemleri ve herbaryum örnekleri ile tespit edilmiş, bu taksonlardan süs bitkisi olma potansiyeli taşıyan taksonlar görsel (estetik) özellikleri gözetilerek listelenmiş ve ilgili taksonlara ait bazı bilgiler verilmiştir. Bu listede peyzaja kazandırılması önerilen gösterişli taksonlar ve fotoğrafları yer almaktadır. Ayrıca önerilen listeden hâlihazırda peyzajda kullanılan bazı egzotik türlere alternatif türler önerilmiş ve önerilen türlerin kullanım alanları da değerlendirilmiştir.

3. BULGU VE TARTIŞMALAR

Araştırma alanında yapılan gözlemler ve örneklemeler sonucu süs bitkisi olarak değerlendirilebilecek 13 farklı dikotil familyaya ait 30 endemik bitki taksonu belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Mersin İlinin Süs Bitkisi Potansiyeli Taşıyan Dikotil Endemik Taksonları

Familyası	Bilimsel İsmi	Türkçe İsmi
Asteraceae	<i>Anthemis rosea</i> Sm. subsp. <i>carnea</i> (Boiss.) Grierson	Gül papatya
	<i>Helichrysum chionophilum</i> Boiss. & Balansa	Yayla hence calığı
	<i>Helichrysum pamphylicum</i> P.H.Davis & Kupicha	Beyaz kurna
Boraginaceae	<i>Omphalodes luciliae</i> Boiss. subsp. <i>cilicica</i> (Brand) Bornm.	Aksüreyre
	<i>Onosma bornmuelleri</i> Hausskn. & Bornm.	Amasya şincarı
	<i>Onosma mersinana</i> Riedl, Binzet & Orcan	Mersin emceği
	<i>Onosma riedliana</i> Binzet & Orcan	Gülнар emceği
Brassicaceae	<i>Onosma rutila</i> Hub.-Mor.	Kuş emceği
	<i>Aethionema schistosum</i> Boiss. & Kotschy	Göksun kayagülü
	<i>Draba acaulis</i> Boiss.	Güdüк dolama
Campanulaceae	<i>Hesperis kotschyi</i> Boiss.	Koç akşam yıldızı
	<i>Asyneuma limoniifolium</i> (L.) Janch. subsp. <i>pestalozzae</i> (Boiss.) Damboldt	Tavşan katığı
	<i>Campanula davisii</i> Turrill	Toros çanı
	<i>Campanula macrostyla</i> Boiss. & Heldr.	Ayaklı çan çiçeği
Caryophyllaceae	<i>Campanula psilostachya</i> Boiss. & Kotschy	Gülek çanı
	<i>Michauxia tchihatcheffii</i> Fisch. & C.A.Mey.	Keçibiciği
Fabaceae	<i>Dianthus elegans</i> d’Urv. var. <i>actinopetalus</i> (Fenzl) Reeve	-
	<i>Dianthus nihatii</i> Güner	Bey karanfili
Gentianaceae	<i>Ebenus laguroides</i> Boiss.	Mor geven
	<i>Glycyrrhiza flavescens</i> Boiss. subsp. <i>flavescens</i>	Sarı meyan
Lamiaceae	<i>Gentiana boissieri</i> Schott & Kotschy ex Boiss.	Has gentiyan
	<i>Lamium eriocephalum</i> Benth.	Albalıcak

	<i>Nepeta caesarea</i> Boiss.	Arıotu
	<i>Phlomis monocephala</i> P.H.Davis	Topuz çalba
	<i>Salvia hypargeia</i> Fisch. & C.A.Mey.	Siyahot
Orobanchaceae	<i>Pedicularis cadmea</i> Boiss.	Hasbitotu
Primulaceae	<i>Cyclamen cilicium</i> Boiss. & Heldr.	Şeytan kabalığı
Rhamnaceae	<i>Rhamnus petiolaris</i> Boiss. & Balansa	Cehri
Rubiaceae	<i>Galium cilicium</i> Boiss.	Yayla yoğurtotu
Scrophulariaceae	<i>Verbascum meinckeanum</i> Murb.	Gözne sığırkuyruğu

3.1. *Anthemis rosea* Sm. subsp. *carnea* (Boiss.) Grierson (Gül papatya)

Asteraceae (Papatyagiller) familyasına ait bir cins olan *Anthemis* (Papatya) ülkemizde 65 taksonla temsil edilip bu taksonların yaklaşık yarısının endemik olduğu görülmektedir (Güner vd., 2012). *A. rosea* Sm. subsp. *carnea* (Boiss.) Grierson Mersin’de yayılışı bulunan 18 *Anthemis* taksonundan (bu taksonların 6’sı endemik) biridir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021).

Anthemis türleri, halk arasında bitki çayı olarak ayrıca kozmetik ve ilaç endüstrisinde de kullanılmaktadır (Kırimer vd., 2014). Dolayısıyla önerdiğimiz bu takson da tıbbi süs bitkiler kategorisine yayan bir bitkidir.

Önerdiğimiz bu takson hâlihazırda Mersin’de peyzajda kullanılan egzotik bir cins olan *Cosmos* cinsi (Asteraceae) üyelerine (Gözlem: Mersin, Toroslar, Aladağ kırsal mah.) alternatif endemik ve tıbbi potansiyel süs bitkisidir.

3.2. *Helichrysum chionophilum* Boiss. & Balansa (Yayla hence calığı)

Asteraceae (Papatyagiller) familyasına ait bir cins olan *Helichrysum* ülkemizde 34 taksonla temsil edilip bunların yarısı ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). *H. chionophilum* Boiss. & Balansa Mersin’de yayılışı bulunan 3 *Helichrysum* türünden (bu taksonların ikisi endemik) biridir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021).

Helichrysum türlerinin halk tıbbında kullanıldığı, tıbbi özelliklere sahip olduğu ve *H. chionophilum* türünün de uçucu yağlara sahip olduğu (Kürkçüoğlu vd., 2019) bilinmektedir. Ayrıca önerdiğimiz bu tür peyzajda yer örtücü olarak değerlendirilebilecek endemik ve tıbbi potansiyel süs bitkisi türlerindedir.

3.3. *Helichrysum pamphylicum* P.H.Davis & Kupicha (Beyaz kurna)

Mersin’de doğal yayılışı bulunan 3 *Helichrysum* türünden 2’si endemik olup (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021) bu endemik *Helichrysum* türlerinden biri olan *H. pamphylicum* P.H.Davis & Kupicha bitkisi de yer örtücü olarak değerlendirilebilecek endemik ve tıbbi (Kürkçüoğlu vd., 2019) potansiyel süs bitkisi türlerindedir.

3.4. *Omphalodes luciliae* Boiss. subsp. *cilicica* (Brand) Bornm. (Aksüreyre)

Boraginaceae (Hodangiller) familyasına ait bir cins olan *Omphalodes* ülkemizde 9 taksonla temsil edilir ve bu taksonların yaklaşık yarısı (4 takson) ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). Bu endemik taksonlardan biri olan *Omphalodes luciliae* Boiss. subsp. *cilicica* (Brand) Bornm. Mersin’de yayılışı bilinen tek *Omphalodes* taksonudur (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). Bu takson aynı zamanda yalnız 6b kısmında (Adana Bölümü; Adana, Mersin ve Hatay illerini içine alan bölge) yayılışı (Güner vd., 2012) bulunan endemik taksonlardandır.

Aksüreyre; gösterişli çiçeklerinden ve yaşam formundan ötürü iç mekân süs bitkisi olarak değerlendirilebilecek endemik potansiyel süs bitkisi türlerindedir.

3.5. *Onosma bornmuelleri* Hausskn. & Bornm. (Amasya şincarı)

Boraginaceae (Hodangiller) familyasının en büyük cinsi olan *Onosma* ülkemizde 110 taksonla temsil edilip bu taksonların yaklaşık yarısı (54 takson) ülkemize endemiktir (Binzet vd., 2019). Mersin’de 13 *Onosma* taksonunun yayılış gösterdiği bilinmektedir. *Onosma bornmuelleri* Hausskn. & Bornm. Mersin’deki (Herbaryum örnekleri: Mersin, Çağlarca köyü - Fındıkpınarı, Binzet 92, Binzet 93, Binzet 94 [Şekil 1-a]) 5 endemik *Onosma* taksonundan biridir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021; Riedl vd., 2005; Binzet & Orcan, 2007).

Onosma türleri tıbbi ve ekonomik öneme sahip türlerdir (Binzet, 2007). Dolayısıyla önerdiğimiz bu endemik tür de potansiyel tıbbi süs bitkisi türlerindedir.

3.6. *Onosma mersinana* Riedl, Binzet & Orcan (Mersin emceği)

2005 yılında tanımlanan (Riedl vd., 2005) yalnız Mersin’den bilinen lokal endemik bir takson olan Mersin emceği (Herbaryum örneği: Mersin, Erdemli, Müğlü deresi, 1100 m, Binzet 119 [Şekil 1-b]) potansiyel tıbbi (Binzet, 2007) süs bitkisi türlerindedir.

3.7. *Onosma riedliana* Binzet & Orcan (Gülner emceği)

2007 yılında tanımlanan (Binzet & Orcan, 2007) bu takson da yalnız Mersin’den bilinen lokal endemik (Herbaryum örneği: Mersin, Gülner, Gülner–Ermenek 42 km, 1450 m, Binzet G7 [Şekil 1-c]) bir taksondur. Önerdiğimiz bu takson da potansiyel tıbbi (Binzet, 2007) süs bitkisi taksonlarındandır.

3.8. *Onosma rutila* Hub.-Mor. (Kuş emceği)

Mersin’de yayılışı bulunan (Herbaryum örnekleri: Mersin: Silifke - Gülner, Balandız yaylası, 820 m, Binzet 13, Binzet 14 [Şekil 1-f]) bu endemik tür de potansiyel tıbbi (Binzet, 2007) süs bitkisi türlerindedir.

3.9. *Aethionema schistosum* Boiss. & Kotschy (Göksun kayagülü)

Aethionema cinsi ülkemizde 58 taksonla temsil edilip bu taksonların yarısından fazlası (32 takson) ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin ilinde 8 *Aethionema* türü yayılış gösterip bu taksonların yarısı (4 takson) endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *Aethionema schistosum* Boiss. & Kotschy bu taksonlardan biridir. Önerdiğimiz bu takson peyzajda yer örtücü olarak değerlendirilebilecek potansiyel endemik süs bitkisidir.

3.10. *Draba acaulis* Boiss. (Güdük dolama)

Brassicaceae (Turpgiller) familyasının bir cinsi olan *Draba* ülkemizde 31 taksonla temsil edilmekte ve bu taksonların 11’i ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin’de 3 *Draba* türü yayılış göstermektedir ve bu türlerin 3’ü de endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *Draba acaulis* Boiss. de bu türlerden biri olup sahip olduğu kompakt yapısı gereği peyzajda yer örtücü olarak değerlendirilebilecek potansiyel endemik süs bitkisidir.

3.11. *Hesperis kotschyi* Boiss. (Koç akşam yıldızı)

Ülkemiz toprakları 37 *Hesperis* taksonuna ev sahipliği yapmaktadır. Bu taksonların 23’ü ülkemize endemik olup (Güner vd., 2012) yüksek endemizmeye sahip bu cinsin 6 türü Mersin il sınırlarında doğal olarak yayılış göstermektedir. Mersin’deki bu 6 *Hesperis* türünün yarısı (3 takson) endemik olup *H. kotschyi* Boiss. bunlardan biridir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *H. kotschyi* Boiss. sahip olduğu açık mor renkli petallerle estetik açıdan peyzajda dış mekân süs bitkisi olarak yer alması gereken endemik türlerden biridir.

3.12. *Asyneuma limoniifolium* (L.) Janch. subsp. *pestalozzae* (Boiss.) Damboldt (Tavşan katığı)

Campanulaceae (Çançığegiller) familyasında yer alan *Asyneuma* cinsi ülkemizde 39 taksonla temsil edilmekte ve bu taksonların 21’i endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin’de 4 *Asyneuma*

taksonu yayılış göstermekte ve bunlardan yalnız *Asyneuma limoniifolium* (L.) Janch. subsp. *pestalozzae* endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021).

Tavşan katığı sahip olduğu gösterişli çansı çiçekleriyle iç mekân süs bitkisi olarak değerlendirilmesi gereken endemik türlerdendir.

3.13. *Campanula davisii* Turrill (Toros çanı)

Campanulaceae (Çançiçeğigiller) familyasının en büyük cinsi olan *Campanula* cinsinin ülkemizde 156 taksonu yayılış göstermektedir. Bunların 71'i ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin'de ise 20 *Campanula* taksonu bulunup bunların 7'si endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021).

İsmi Toros Dağları'ndan alan Toros çanının (*Campanula davisii* Turrill) Türkiye'de yalnız 6a (Antalya Bölümü) ve 6b kısmında (Adana-Mersin Bölümü) yayılışı bulunur. *Campanula* türleri gösterişli çiçekleri ile yurt dışında süs bitkisi olarak değerlendirilir (Zomlefer, 1994). Dolayısıyla *Campanula davisii* Turrill (Toros çanı) türü de peyzajda değerlendirilebilecek potansiyel endemik süs bitkisi türlerindendir.

3.14. *Campanula macrostyla* Boiss. & Heldr. (Ayaklı çan çiçeği)

Mersin'de yayılışı bulunan 7 endemik *Campanula* taksonundan (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021) biri olan *C. macrostyla* Boiss. & Heldr. uzun stilus yapısı ile estetik açıdan dikkat çekicidir. Önerdiğimiz bu tür de potansiyel endemik süs bitkisidir.

3.15. *Campanula psilostachya* Boiss. & Kotschy (Gülek çanı)

İsmi Mersin-Adana sınırındaki Gülek mevkiinden alan (Güner vd., 2012) bölge endemiği Gülek çanı (*C. psilostachya* Boiss. & Kotschy) da potansiyel endemik süs bitkisi türlerindendir.

3.16. *Michauxia tchihatcheffii* Fisch. & C.A.Mey. (Keçibiciği)

Campanulaceae (Çançiçeğigiller) familyasının küçük cinslerinden biri olan *Michauxia* cinsi ülkemizde 5 tür ile temsil edilmektedir. Bu türlerin 2'si endemiktir (Güner vd., 2012). Bu 5 türden 3'ü Mersin'de doğal olarak yayılış göstermekte ve bunların da 2'si endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *M. tchihatcheffii* Fisch. & C.A.Mey. bunlardan biridir (Gözlem: Mersin, Toroslar, Darısekisi kırsal mah.).

Keçibiciği; sahip olduğu iri çiçek ve iri gövde yapısı ile hem dış mekân bitkisi olarak hem de çit bitkisi olarak değerlendirilebilecek potansiyel endemik süs bitkisidir.

3.17. *Dianthus elegans* d'Urv. var. *actinopetalus* (Fenzl) Reeve

Caryophyllaceae (Karanfilgiller) familyası cinslerinden biri olan *Dianthus* cinsi ülkemiz topraklarında 106 taksonla temsil edilip bunların 49'u endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin'de 7 *Dianthus* taksonu bulunmakta ve bunların da 3'ü endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *D. elegans* d'Urv. var. *actinopetalus* (Fenzl) Reeve bunlardan biridir.

Dianthus türleri süs bitkisi olarak (mezarlıklarda vs.) değerlendirilen bitkilerdir fakat bu türlerin çoğunlukla egzotik *Dianthus* türleri olduğu gözlemlenmiştir (Gözlem: Mersin, Toroslar, Şehir Mezarlığı). Mersin'de doğal yayılışı bulunan endemik *Dianthus* türlerinden biri olan *D. elegans* d'Urv. var. *actinopetalus* (Fenzl) Reeve peyzajda (özellikle mezarlıklarda) kullanılabilecek potansiyel süs bitkisidir.

3.18. *Dianthus nihatii* Güner (Bey karanfili)

Mersin'de doğal yayılışı bulunan 3 endemik *Dianthus* taksonundan biri olan *D. nihatii* Güner (Güner vd., 2012) yalnız 6b kısmında (Adana-Mersin Bölümü) yayılışı bulunan bir taksondur. Çiçekçilik sektöründe yaygın olarak tercih edilen ve bahçe çiçeği olarak da yetiştirilen (Zomlefer, 1994) *Dianthus* türleri Mersin'de de kullanımı bulunmaktadır (Gözlem: Mersin, Yenişehir, şahsi

bahçeler). Burada önerdiğimiz tür doğal, endemik *Dianthus* türümüz olup peyzajda kullanılan egzotik *Dianthus* türleri yerine alternatif olarak değerlendirilebilir.

3.19. *Ebenus laguroides* Boiss. (Mor geven)

Fabaceae (Baklagiller) familyasının ülkemiz için en önemli cinslerinden biri olan *Ebenus* ülkemizde 14 türle temsil edilmekte ve bu türlerin tamamı ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012; Aytaç & Yıldırım, 2018). Türkiye dışında dünyada 6 türü bulunan cins ülkemizde yüksek endemizm oranına sahip (%100) olup bu cinsin Mersin’de tek türü yayılış göstermekte ve bu tür de endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021).

Önerdiğimiz bu tür de peyzajda yer örtücü olarak kullanılabilir endemik potansiyel süs bitkisi türlerindedir.

3.20. *Glycyrrhiza flavescens* Boiss. subsp. *flavescens* (Sarı meyan)

Ülkemiz topraklarında 8 *Glycyrrhiza* taksonu yayılış göstermekte ve bunların yarısı (4 takson) ülkemize endemiktir (Sümbül vd., 2003; Güner vd., 2012; Erayman vd., 2014). Bu taksonlardan 2’si Mersin ilinde bulunmakta (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021) ve yalnız *G. flavescens* Boiss. subsp. *flavescens* endemiktir (Herbaryum örneği: Mersin, Yenişehir, Emirler-İnsu kırsal mah. arası, Şentürk 1271 [Şekil 1-g])

Glycyrrhiza türleri ‘glycyrrhizin’ adı verilen şekerden daha tatlı glikozit içerirler (tatlandırıcı olarak kullanılırlar) ve tıbbi kullanımları da mevcuttur (Sümbül vd., 2003; Erayman vd., 2014). Sarı meyan; aynı familya (Fabaceae-Baklagiller) üyelerinden, Mersin’de süs amaçlı yetiştirilen egzotik türlerden, Avustralya kökenli ve aynı zamanda istilacı türlerden olan (Sarı, 2019) *Acacia dealbata* Link türü (Gözlem: Mersin, Yenişehir, MEÜ kampüsü) yerine alternatif olarak önerdiğimiz tıbbi (Sümbül vd., 2003; Erayman vd., 2014) endemik potansiyel süs bitkilerindedir.

3.21. *Gentiana boissieri* Schott & Kotschy ex Boiss. (Has gentiyan)

Gentianaceae (Gentiyangiller) familyasının en büyük cinsi olan *Gentiana* cinsinin Türkiye’de 17 taksonu yayılış göstermekte ve bunların yalnız biri endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin’de de bu cinsin yalnız bu endemik taksonu yayılış göstermektedir: *G. boissieri* Schott & Kotschy ex Boiss. (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021).

Gentiana dünyada 400 civarında türle bilinen, tıbbi kullanımları (özellikle kökleri) mevcut olan bir bitki grubu olup aynı zamanda süs bitkisi olarak da değerlendirilirler (Zomlefer, 1994). Mersin’de doğal yayılışı bulunan bu endemik *Gentiana* taksonunun da süs bitkisi sektörüne kazandırılması gerekmektedir.

3.22. *Lamium eriocephalum* Benth. (Albalıcak)

Lamiaceae (Ballıbabagiller) familyasına ait bir cins olan *Lamium* cinsinin ülkemizde 34 taksonu yayılış göstermektedir. Bu taksonların 5’i ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin il sınırları içerisinde toplamda 7 *Lamium* taksonu bulunmakta ve bunların 3’ü endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *L. eriocephalum* Benth. bu taksonlardan biridir.

Lamium türleri içerdikleri birçok etken madde dolayısıyla birden fazla rahatsızlığa karşı tıbbi kullanımları mevcut olan bitkilerdir. *L. eriocephalum* Benth. da glikozit içeriği bilinen endemik türlerdendir (Yalçın vd., 2008). Önerdiğimiz bu takson bal bitkisi olarak da değerlendirilebilecek endemik tıbbi (Yalçın vd., 2008) potansiyel süs bitkilerindedir.

3.23. *Nepeta caesarea* Boiss. (Ariotu)

Lamiaceae (Ballıbabagiller) familyası cinslerinden *Nepeta* cinsi ülkemizde 50 taksonla temsil edilmekte ve bunların 19’u endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin’de 6 *Nepeta* taksonu bulunup bunların 4’ü endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *Nepeta caesarea* Boiss. bu taksonlardan biridir.

Nepeta caesarea Boiss. uçucu yağ içerikleri bilinen (Başer & Özek, 1994) türlerden olup bal bitkisi olarak da değerlendirilebilecek endemik tıbbi (Başer & Özek, 1994) potansiyel süs bitkilerindedir.

3.24. *Phlomis monocephala* P.H.Davis (Topuz çalba)

Phlomis cinsi ülkemizde 56 taksonla temsil edilip bu taksonların 30'u ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin'de yetişen 9 *Phlomis* taksonu olup bunların 4'ü endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *P. monocephala* P.H.Davis bu taksonlardan biridir.

Phlomis cinsi türleri aromatik olup tıbbi öneme sahip türlerdir (Yetişen, 2014). Önerdiğimiz bu takson da (*Phlomis monocephala* P.H.Davis) aromatik bir bitki olduğundan (Yetişen, 2014) bal bitkisi olarak, bitki çalı formda olduğundan çit bitkisi olarak ve dolayısıyla dış mekân bitkisi olarak da peyzajda üç farklı amaçla değerlendirilebilecek endemik potansiyel süs bitkisi taksonudur.

3.25. *Salvia hypargeia* Fisch. & C.A.Mey. (Siyahot)

Lamiaceae (Ballıbabagiller) familyasının bir diğer önemli cinsi olan *Salvia* cinsi ülkemizde 114 takson ile temsil edilip bu taksonların 58'i ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin'de ise 13 *Salvia* taksonu yetişmekte ve bunların 5'i endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *Salvia hypargeia* Fisch. & C.A.Mey. bu taksonlardan biridir (Gözlem: Mersin, Tarsus, Sayköy kırsal mah.).

S. hypargeia Fisch. & C.A.Mey. bitki içerikleri bilinen ve tıbbi (antimikrobiyal, antioksidant) etkileri mevcut (Ulubelen vd., 1988; Ataş vd., 2011) bitkilerden olup peyzajda bal bitkisi olarak değerlendirilmesi gereken endemik potansiyel süs bitkilerindedir. Ayrıca *S. hypargeia* Fisch. & C.A.Mey. peyzajda yetiştirilen egzotik bir takson olan *Salvia microphylla* Kunth'ya (Gözlem: Mersin, Yenişehir, peyzaj alanları) alternatif olarak kullanılabilir endemik süs bitkisidir.

3.26. *Pedicularis cadmea* Boiss. (Hasbitotu)

Orobanchaceae (Canavarotugiller) familyasına ait bir cins olan *Pedicularis* cinsi Türkiye'de 15 taksonla temsil edilip bu taksonların 2'si endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin'de bu cinse ait 2 endemik taksondan (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021) yalnız biri yetişmektedir: *Pedicularis cadmea* Boiss. (Gözlem: Mersin, Toroslar, Arslanköy, Dümbelek Düzlüğü mevki, kayalık alanlar [Şekil 1-e]).

Pedicularis türlerinin tıbbi (antioksidant, antimikrobiyal) etkileri bilinmektedir (Khodaie vd., 2012). Burada peyzajda değerlendirilmek üzere önerdiğimiz tür de (*P. cadmea* Boiss) tıbbi endemik potansiyel süs bitkisidir.

3.27. *Cyclamen cilicium* Boiss. & Heldr. (Şeytan kabalağı)

Primulaceae (Çuhaçiçeğigiller) familyası cinslerinden olan *Cyclamen* ülkemiz sınırları içerisinde toplamda 11 tür ile temsil edilmektedir. Bu türlerin 6'sı ülkemize endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin'de 2 *Cyclamen* türü yetişmekte (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021) bunlardan yalnız biri yani *C. cilicium* Boiss. & Heldr. endemiktir (Herbaryum örnekleri: Mersin, Silifke, Cambazlı kırsal mah., Şentürk 1143; Toroslar, Değirmendere kırsal mah., Şentürk 1239 [Şekil 1-d]).

Türleri yumrulu (geofit) olan *Cyclamen* cinsinin çiçekçilikte yoğun kullanımı mevcut fakat çiçekçilikte kullanılan türlerin yabancı kökenli egzotik *Cyclamen* türleri olduğu gözlemlenmiştir (Gözlem: Mersin, Yenişehir). Mersin'de doğal yayılışı bulunan bu endemik taksonun (Şeytan kabalağı) da çiçekçilik sektörüne kazandırılması gerekmektedir.

3.28. *Rhamnus petiolaris* Boiss. & Balansa (Cehri)

Rhamnaceae (Cehrigiller) familyasının en büyük cinsi olan *Rhamnus* ülkemizde 21 türle temsil edilip bunların 7'si endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin il sınırları içerisinde ise toplamda 6 *Rhamnus* türü yayılış göstermektedir. Mersin'deki bu 6 *Rhamnus* türünden 2'si endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *R. petiolaris* Boiss. & Balansa bunlardan biridir.

Cehri; ülkemizde doğal yayılışı bulunan önceleri kültürü dahi yapılan türlerden olup Mersin'de peyzajda değerlendirilmesi gereken önemli türlerdendir. İçerdiği etken maddeler (Tanker, 1971) dolayısıyla tıbbi etkiye sahip endemik ağaç türlerindedir. Aynı zamanda Cehri; Mersin'de parklarda süs amaçlı yetiştirilen egzotik (Kuzey Amerika kökenli), istilacı ve zehirli türlerden (Muca vd., 2012; Sarı, 2019) olan *Robinia pseudoacacia* L. (Gözlem: Mersin, Yenişehir; MEÜ kampüsü; Toroslar, Tozkoparan mah.) türü yerine alternatif (dış mekân süs bitkisi) olarak önerdiğimiz endemik tıbbi potansiyel süs bitkilerindedir.

3.29. *Galium cilicicum* Boiss. (Yayla yoğurtotu)

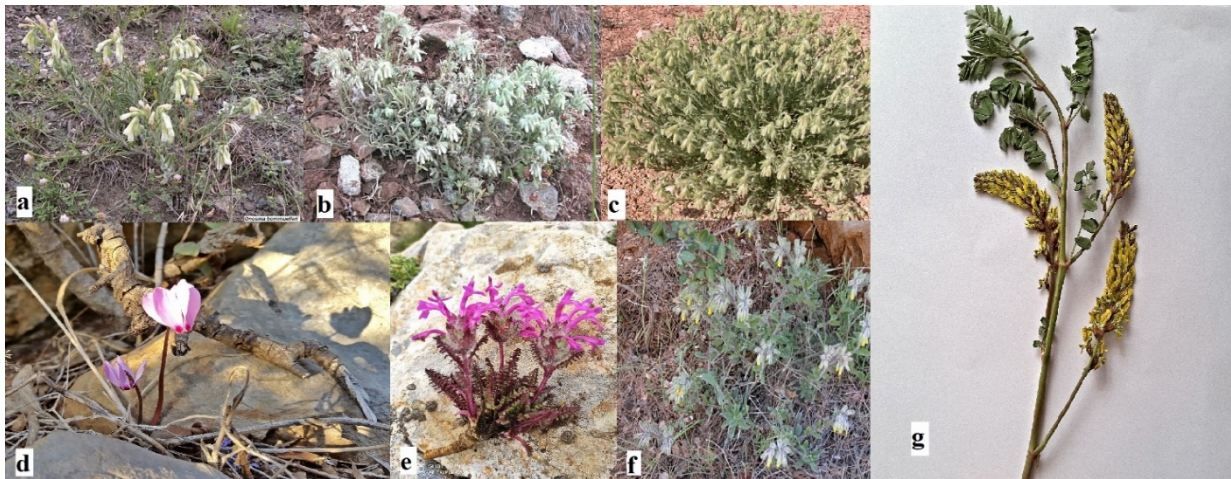
Rubiaceae (Kökboyagiller) familyasına ait *Galium* cinsi ülkemizde 139 taksonla temsil edilip 60 taksonu endemiktir (Güner vd., 2012). Mersin'de toplamda 26 *Galium* taksonu bulunup bunların 9'u endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *G. cilicicum* Boiss. bu taksonlardan biridir.

Yayla yoğurtotu; kompakt yapısı gereği yer örtücü bitki olarak peyzaja kazandırılabilir endemik potansiyel süs bitkisidir.

3.30. *Verbascum meinckeanum* Murb. (Gözne sığırkuyruğu)

Scrophulariaceae (Sıracautugiller) familyasının en önemli ve büyük cinslerinden olan *Verbascum* cinsi dünyada yaklaşık 360 türle temsil edilirken ülkemiz *Verbascum* cinsi bakımından en zengin merkez konumundadır. Ülkemizde 256 tür, 131 hibrit, 6 şüpheli kayıt *Verbascum* bulunmakta ve bunlardan 201 türünün endemik olduğu bilinmektedir (Güner vd., 2012; Duman vd., 2021). Mersin'de ise 28 *Verbascum* taksonu bulunmakta ve bunların 23'ü endemiktir (Davis, 1965-1988; Güner vd., 2000; TUBIVES, 2021). *V. meinckeanum* Murb. bunlardan biridir.

İsmi Mersin'in Toroslar merkez ilçesine bağlı Gözne kırsal mahallesinden alan Gözne sığırkuyruğu (Güner vd., 2012) lokal endemik türlerden olup peyzajda çit bitkisi olarak değerlendirilecek potansiyel süs bitkisidir.

Şekil 1. a) *Onosma bornmuelleri*, b) *Onosma mersinana*, c) *Onosma riedliana*, d) *Cyclamen cilicium*, e) *Pedicularis cadmea*, f) *Onosma rutila*, g) *Glycyrrhiza flavescens* subsp. *Flavescens*

Yukarıda peyzaja kazandırılması önerilen süs bitkisi potansiyeli taşıyan taksonlar listelenmiş ve bunlara ait bilgiler verilmiştir. Bu taksonlardan yalnız *Rhamnus petiolaris* Boiss. & Balansa (Cehri) odunsu (ağaç formunda) olup diğer 29 dikotil taksonun tamamı otsudur. Taksonlar içerisinde yalnız *Cyclamen cilicium* Boiss. & Heldr. (Şeytan kabalağı) yumrulu (geofit) bir takson olup sonbaharda çiçeklenen endemik bir süs bitkisidir.

Mersin il sınırları içerisinde hâlihazırda peyzajda kullanılan yabancı kökenli dikotil egzotik taksonlar olduğu tespit edilmiş (gözlem/herbaryum örneği) ve bu taksonların yerine alternatif olarak

Mersin’de doğal olarak yetişen endemik süs bitkisi potansiyeli taşıyan taksonlar önerilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Mersin’de Peyzajda Yetiştirilen Dikotil Egzotik Türlerle Alternatif Endemik Dikotil Süs Bitkileri

Egzotik (Yabancı) Takson / Familyası	Endemik (Yerli) Takson / Familyası
<i>Acacia dealbata</i> (Fabaceae)	➔ <i>Glycyrrhiza flavescens</i> subsp. <i>flavescens</i> (Fabaceae)
<i>Cosmos</i> spp. (Asteraceae)	➔ <i>Anthemis rosea</i> subsp. <i>carnea</i> (Asteraceae)
<i>Cyclamen</i> spp. (Primulaceae)	➔ <i>Cyclamen cilicium</i> (Primulaceae)
<i>Dianthus</i> spp. (Caryophyllaceae)	➔ <i>Dianthus nihatii</i> (Caryophyllaceae)
<i>Robinia pseudoacacia</i> (Fabaceae)	➔ <i>Rhamnus petiolaris</i> (Rhamnaceae)
<i>Salvia microphylla</i> (Lamiaceae)	➔ <i>Salvia hypargeia</i> (Lamiaceae)

Mersin’de peyzajda yetiştirildiği bilinen bu egzotik dikotil taksonlardan bazısının istilacı hatta bazısının zehirli oldukları görülmektedir. Zehirli ve özellikle istilacı egzotik türlere alternatif olarak önerdiğimiz taksonlar ise Mersin’de doğal yayılışı bulunan endemik bitkiler olup bu endemik taksonların estetik, tıbbi ve aromatik özellikleri bulunan bitkiler olduğu görülmüştür.

Peyzajda değerlendirilen egzotik türlerin bazısının zehirli olmasına karşın bir kısmının ise zehir etkisi ve alerjik etkileri de bilinmemektedir. Buna karşılık Mersin’de doğal olarak yayılışı bulunan bazı endemik süs bitkisi potansiyeli taşıyan taksonlar bazı rahatsızlıklara karşı tıbbi etkileri bilinmekte ve bazı taksonlar da aromatik değerde olduklarından bal bitkisi olarak değerlendirilebilirler (Tablo 3).

Tablo 3. Mersin’in Süs Bitkisi Potansiyeli Taşıyan Tıbbi ve/veya Aromatik Dikotil Endemik Bitkileri

Tıbbi ve/veya Aromatik Bitki / Familyası	Önemi
<i>Anthemis rosea</i> subsp. <i>carnea</i> (Asteraceae)	Tıbbi bitki
<i>Gentiana boissieri</i> (Gentianaceae)	Tıbbi bitki
<i>Glycyrrhiza flavescens</i> subsp. <i>flavescens</i> (Fabaceae)	Tıbbi bitki
<i>Helichrysum chionophilum</i> (Asteraceae)	Tıbbi bitki
<i>Helichrysum pamphylicum</i> (Asteraceae)	Tıbbi bitki
<i>Lamium eriocephalum</i> (Lamiaceae)	Tıbbi / Bal bitkisi
<i>Nepeta caesarea</i> (Lamiaceae)	Tıbbi / Bal bitkisi
<i>Onosma bornmuelleri</i> (Boraginaceae)	Tıbbi bitki
<i>Onosma mersinana</i> (Boraginaceae)	Tıbbi bitki
<i>Onosma riedliana</i> (Boraginaceae)	Tıbbi bitki
<i>Onosma rutila</i> (Boraginaceae)	Tıbbi bitki
<i>Pedicularis cadmea</i> (Orobanchaceae)	Tıbbi bitki
<i>Phlomis monocephala</i> (Lamiaceae)	Tıbbi / Bal bitkisi
<i>Rhamnus petiolaris</i> (Rhamnaceae)	Tıbbi bitki
<i>Salvia hypargeia</i> (Lamiaceae)	Tıbbi / Bal bitkisi

Mersin’de peyzajda çit bitkisi olarak ve yer örtücü bitki olarak değerlendirilen dikotil egzotik türler yerine burada peyzaja çit bitkisi olarak ve yer örtücü bitki olarak kazandırılması gereken bazı endemik dikotil taksonlar önerilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Mersin’de Çit Bitkisi ve Yer Örtücü Bitki Olarak Değerlendirilebilecek Endemik Süs Bitkisi Taksonları

Çit Bitkisi ve Yer Örtücü Bitki Taksonları / Familyası	Kullanım
<i>Aethionema schistosum</i> (Brassicaceae)	Yer örtücü bitki
<i>Draba acaulis</i> (Brassicaceae)	Yer örtücü bitki
<i>Ebenus laguroides</i> (Fabaceae)	Yer örtücü bitki
<i>Galium cilicicum</i> (Rubiaceae)	Yer örtücü bitki
<i>Helichrysum chionophilum</i> (Asteraceae)	Yer örtücü bitki
<i>Helichrysum pamphylicum</i> (Asteraceae)	Yer örtücü bitki
<i>Michauxia tchihatcheffii</i> (Campanulaceae)	Çit Bitkisi
<i>Phlomis monocephala</i> (Lamiaceae)	Çit Bitkisi
<i>Verbascum meinckeanum</i> (Scrophulariaceae)	Çit Bitkisi

Mersin’de yetiştirilen egzotik süs bitkilerinin büyük bir kısmı iç mekân ve dış mekân bitkisi olarak değerlendirilen dikotil bitkilerdir. Bu çalışma ile Mersin’de doğal yayılışı bulunan endemik iç mekân ve/veya dış mekân süs bitkisi potansiyelli endemik taksonlar da önerilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Mersin’de İç Mekân ve/veya Dış Mekân Süs Bitkisi Olarak Değerlendirilebilecek Dikotil Endemik Süs Bitkisi Taksonları

İç Mekân ve/veya Dış Mekân Bitki Taksonları / Familyası	Kullanım
<i>Aethionema schistosum</i> (Brassicaceae)	Dış / İç mekân bitkisi
<i>Anthemis rosea</i> subsp. <i>carnea</i> (Asteraceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Asyneuma limoniifolium</i> subsp. <i>pestalozzae</i> (Campanulaceae)	İç mekân bitkisi
<i>Campanula davisii</i> (Campanulaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Campanula macrostyla</i> (Campanulaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Campanula psilostachya</i> (Campanulaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Cyclamen cilicium</i> (Primulaceae)	Dış / İç mekân bitkisi
<i>Dianthus elegans</i> var. <i>actinopetalus</i> (Caryophyllaceae)	Dış / İç mekân bitkisi
<i>Dianthus nihatii</i> (Caryophyllaceae)	Dış / İç mekân bitkisi
<i>Draba acaulis</i> (Brassicaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Ebenus laguroides</i> (Fabaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Galium cilicicum</i> (Rubiaceae)	Dış / İç mekân bitkisi
<i>Gentiana boissieri</i> (Gentianaceae)	Dış / İç mekân bitkisi
<i>Glycyrrhiza flavescens</i> subsp. <i>flavescens</i> (Fabaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Helichrysum chionophilum</i> (Asteraceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Helichrysum pamphylicum</i> (Asteraceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Hesperis kotschyi</i> (Brassicaceae)	Dış / İç mekân bitkisi
<i>Lamium eriocephalum</i> (Lamiaceae)	İç mekân bitkisi
<i>Michauxia tchihatcheffii</i> (Campanulaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Nepeta caesarea</i> (Lamiaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Omphalodes luciliae</i> subsp. <i>cilicica</i> (Boraginaceae)	İç mekân bitkisi
<i>Onosma bornmuelleri</i> (Boraginaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Onosma mersinana</i> (Boraginaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Onosma riedliana</i> (Boraginaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Onosma rutila</i> (Boraginaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Pedicularis cadmea</i> (Orobanchaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Phlomis monocephala</i> (Lamiaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Rhamnus petiolaris</i> (Rhamnaceae)	Dış mekân bitkisi
<i>Salvia hypargeia</i> (Lamiaceae)	Dış / İç mekân bitkisi
<i>Verbascum meinckeanum</i> (Scrophulariaceae)	Dış mekân bitkisi

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsanlar bitkileri besin, giyim, tıbbi, estetik ve benzeri amaçlar ile yüzyıllardır kullanagelmiştir. Ülkemiz insanı da tarih boyunca bitkileri geleneğinin ve kültürünün bir parçası hâline getirmiştir. Bu sebeple ülkemiz topraklarında doğal olarak yetişen bitkiler halk tarafından birçok farklı amaçla kullanılmış ve kullanılmaya da devam edilmektedir. Bu kullanım alanlarından biri de süs bitkisi olarak kullanımdır.

Ülkemizde ve Mersin’de bitkiler park alanlarında, bahçelerde, orta kaldırımlarda (refüjlerde), yerleşim alanların çevresinde geniş ölçüde yetiştirilmektedir. Süs amaçlı yetiştirilen bu bitkilerin büyük bir çoğunluğunun anavatanı ülkemiz olmayan egzotik taksonlar olduğu gözlemlenmiştir. Egzotik taksonların dahil olduğu habitatlarda ciddi biyolojik ve ekolojik değişimlere sebep olabileceği (D’Antonio & Meyerson, 2002) bilinmektedir. Dolayısıyla egzotik süs bitkisi taksonlarının doğal ekosisteme zarar verebilecekleri göz önüne alındığında süs bitkisi olarak doğal taksonların tercih edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Mersin’de peyzajda kullanılan egzotik türlerin bir kısmı (örneğin; *Robinia pseudoacacia* L.) hem istilacı hem de zehirlidir (Muca vd., 2012; Sarı, 2019). Üstelik birçok egzotik taksonun doğal ekosisteme verebilecekleri zararlar tam olarak bilinmemektedir. Buna karşın doğal ekosistem elemanı taksonlardan süs bitkisi potansiyeli taşıyan endemik taksonlar bu özellikleri taşımamakla birlikte bir kısmının bazı önemli rahatsızlıklara karşı tıbbi etkileri dahi bilinmektedir. Bu ve buna benzer sebepler Mersin için de doğal ekosistem elemanı taksonların süs bitkisi olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Çalışmamız kapsamında; peyzaja kazandırılması önerilen süs bitkisi potansiyeli taşıyan Mersin il sınırları içerisinde yayılışı bulunduğu bilinen ve tespit edilen (gözlemler ve örneklemeler sonucu) toplamda 13 farklı dikotil familyasına ait 30 farklı endemik bitki taksonu belirlenmiştir.

Bu taksonlardan özellikle Akdeniz elementi olan ve yalnız 6b kısmında (Adana-Mersin Bölümü) yayılışı bulunanların (örneğin; *Dianthus nihatii* Güner-Bey karanfili) süs bitkisi olarak değerlendirilip peyzaja kazandırılması ekolojik ve biyolojik anlamda doğru bir yöntem olacaktır.

Ülkemizde ve Mersin’de hâlihazırda peyzajda farklı kullanım (bal bitkisi, gösterişli çiçek/yaprak, çit bitkisi, yer örtücü bitki, iç mekân bitkisi, dış mekân bitkisi gibi) şekilleriyle değerlendirilen anavatanı ülkemiz olmayan egzotik taksonların yerine alternatif olarak peyzajda süs bitkisi olarak Mersin’in endemik dikotil taksonlarının yine söz konusu farklı kullanım şekilleriyle değerlendirilebileceği görülmektedir (Tablo 4 ve 5). Mersin’in doğal bitki örtüsünün elemanları olan bu taksonların doğadan ilham alınarak kentsel alanlara aktarılıp egzotik türlerin önemli bir kısmının sebep olduğu biyolojik, ekolojik, ekonomik ve hatta patolojik sorunların önüne geçilebilmesini öngörmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Atas, A. D., Goze, I., Alim, A., Cetinus, S. A., Vural, N., Murat Goze, H., Korkoca, H. (2011). Chemical composition, antioxidant, antimicrobial activities of the essential oil of *Salvia hypargeia* Fisch. & Mey. Journal of Essential Oil Bearing Plants, 14(3), pp. 289-296.
- Avcı, M. (2014). (Editör) Akkemik, Ü. 2014. Türkiye’nin Doğal-Egzotik Ağaç ve Çalıları I. Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, MRK Baskı ve Tanıtım, Ankara. pp. 28-53.
- Aytaç, Z., Yıldırım, H. (2018). *Ebenus zekiyeae* (Fabaceae), A New Species From Turkey. Annales Botanici Fennici, 55(1-3), pp. 25–29. doi:10.5735/085.055.0104.
- Başer, K. H. C., Özek, T. (1994). Composition of the Essential Oil of *Nepeta caesarea* Boiss. from Turkey. Journal of Essential Oil Research, 6(6), pp. 645–646. doi:10.1080/10412905.1994.9699361.

- Binzet, R. (2007). Doğu Akdeniz Bölgesinde Yayılış Gösteren *Onosma* L. (Boraginaceae) Türlerinin Morfolojik ve Palinolojik Özelliklerinin Nümerik Taksonomisi. Doktora Tezi, Mersin.
- Binzet, R., Binzet, G., Gumus, I., Turunc, E., Solmaz, U., Keskin, E., Dogen, A., Arslan, H. (2019). Chemical Composition and Antimicrobial Activity of Essential Oil and Various Extracts of *Onosma sieheana* Hayek Roots. Journal of Essential Oil Bearing Plants, pp. 1–11. doi:10.1080/0972060x.2019.1600431.
- Binzet, R., Orcan, N. (2007). A New Species of *Onosma* (Boraginaceae) from Southern Turkey. Novon: A Journal for Botanical Nomenclature, 17(1), pp. 8–10. doi:10.3417/1055-3177(2007)17[8:ansoob]2.0.co;2.
- Davis, P. H. 1965 - 1988. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. 1-10. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- D'Antonio, C., Meyerson, L. A. (2002). Exotic Plant Species as Problems and Solutions in Ecological Restoration: A Synthesis. Restoration Ecology, 10(4), pp. 703–713. doi:10.1046/j.1526-100x.2002.01051.x.
- Duman, H., Uzunhisarcıklı, E., Özbek, F. (2021). A new natural hybrid of *Verbascum* L. (Scrophulariaceae) from Turkey. Gazi University Journal of Science, 1-1 . DOI: 10.35378/gujs.787401.
- Erayman, M., İlhan, E., Güzel, Y., Eren, A. H. (2014). Transferability of SSR markers from distantly related legumes to *Glycyrrhiza* species. Turkish Journal Of Agriculture And Forestry, 38, pp. 32–38. doi:10.3906/tar-1303-47.
- Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., Babaç, M. T. (Editörler) (2012). Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.
- Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T., Başer, K.H.C. (2000). Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Vol. 11, Second Supplement, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Khodaie, L., Delazar, A., Lotfipour, F., & Nazemiyeh, H. (2012). Antioxidant and Antimicrobial activity of *Pedicularis sibthorpii* Boiss. and *Pedicularis wilhelmsiana* Fisch ex. Advanced pharmaceutical bulletin, 2(1), pp. 89-92.
- Kırimer, N., Demirci, B. Duman, H. Baser, K. H. C. (2014). Volatiles of Two Endemic *Anthemis* Species from Turkey. Chemistry of Natural Compounds. 50. pp. 379-381. doi: 10.1007/s10600-014-0960-6.
- Kürkçüoğlu, M., Ağalar, H. G., Aksoy, A., Baser, K. H. C. (2019). Composition of the Essential Oils of Two Endemic *Helichrysum* Species in Turkey. Records of Natural Products. 13. pp. 236-242. doi: 10.25135/rnp.93.18.06.113.
- Muca, B., Yıldırım, B., Özçelik, Ş., Koca, A. (2012). Isparta ilinin halka açık alanlarında bulunan zehirli süs bitkileri. Biological Diversity and Conservation, 5/1: 23-30.
- Riedl, H., Binzet, R., & Orcan, N. (2005). A New Species of *Onosma* (Boraginaceae–Lithospermeae) From Southern Turkey. Edinburgh Journal of Botany, 61(2-3), pp. 127-130. doi:10.1017/s0960428605000211.
- Sarı, D. (2019). Kentsel Peyzajda Kullanılan Bazı İstilacı Süs Bitkileri; Türkiye'den Örnekler. Dalkılıç, M. (Ed.), Scientific Developments - 2019 içinde (pp. 174-192). Gece Akademi, Çankaya, Ankara.
- Sümbül, H., Tufan, Ö., Düşen, O. D., & Göktürk, R. S. (2003). A new taxon of *Glycyrrhiza* L. (Fabaceae) from southwest Anatolia. Israel Journal of Plant Sciences, 51(1), pp. 71–74. doi:10.1560/fhjg-f0pl-uvb9-tcpp.

- Tanker, N. (1971). *Rhamnus petiolaris* Boiss, Bitkisi ve Gövde Kabuklarının Morfolojik ve Anatomik Olarak incelenmesi. Ankara Ecz. Fak. Mec., 1(1): 36-52.
- TUBIVES, 2021. Türkiye Bitkileri Veri Servisi (TUBIVES) Version 2.0 Beta, Erişim adresi www.turkherb.ibu.edu.tr.
- Ulubelen, A., Evren, N., Tuzlaci, E., Johansson, C. (1988). Diterpenoids from the Roots of *Salvia hypargeia*. Journal of Natural Products, 51(6), pp. 1178–1183. doi:10.1021/np50060a021.
- Yalçın, F. N., Kaya, D., Çalış, İ., Ersöz, T., Palaska, E. (2008). Determination of iridoid glycosides from four Turkish *Lamium* species by HPLC-ESI/MS. Turkish Journal of Chemistry, 32(4), pp. 457-467.
- Yetişen, K. (2014). Morphological and anatomical study of the endemic species *Phlomis monocephala* (Lamiaceae). Phytologia Balcanica, 20(1), pp. 49-55.
- Zomlefer, W. B. (1994). Guide to flowering plant families. The University of North Carolina Press, Chapel Hill & London.